

Monika Utnik-Strugała

mamma mia



DWIE SIOSTRY

Włochy dla dociekliwych

Monika Utnik-Strugała

Mamma mia!



Włochy
dla dociekliwych

ilustrowała
Anna Ładecka

dla **Ani**



Wydawnictwo Dwie Siostry
Warszawa 2015



Włochy to kraj niesforny, same z nim kłopoty. Bo gdy powiemy: „Jedziemy do Włoch!”, ktoś zapyta: „Których?”.

Nie dajcie się zaskoczyć! Jedne są całkiem blisko – to zachodnia dzielnica Warszawy. Drugie leżą nad **Morzem Śródziemnym**.

Ale to nie koniec zamieszania. Dla całego świata kraj słynący z pizzy i spaghetti to Italia. Dlaczego po polsku jego nazwa brzmi inaczej? Przez pomyłkę.

Dawno temu w okolicach Rzymu mieszkali waleczni Wolkowie. Po niemiecku mówiono na nich Walh, co znaczyło „obcy”. I awantura gotowa! Nasi przodkowie pożyczili niemieckie słowo i przerobili je na Wołch, potem ktoś zamienił miejscami „o” i „ł”. Wkrótce wszystkich mieszkańców tej okolicy zaczęto nazywać Włochami. A dziś na ich kraj mówimy Włochy.

Włochy leżą na **Półwyspie Apenińskim**, nazwanym tak od Apeninów – gór biegnących jego środkiem. Na wybrzeżach rosną strzeliste cyprysy i pinie (siostry naszych sosen), a przy krętych drogach – drzewka cytrynowe i stuletnie oliwki. Wiosną kwitną oleandry i kłujące opuncje, a zimą na największej wyspie, Sycylii, dojrzewają pomarańcze.

Kraj ten jest nieco mniejszy od Polski, ale ma prawie dwa razy więcej mieszkańców (ponad 60 milionów) i tyle zabytków, że mógłby nimi obdzielić pół Europy. Nic dziwnego, w końcu historia Włoch liczy ponad dwa i pół tysiąca lat.

Najpierw nad rzeką **Tyber** powstało miasto **Rzym** (zob. s. 20, 24). Jego mieszkańcy stworzyli państwo, które z czasem stało się cesarstwem rzymskim – wielkim imperium sięgającym od północnych wybrzeży Afryki po dzisiejsze Wyspy Brytyjskie i od Hiszpanii



po Turcję. Potem imperium się rozpadło, a na Półwyspie Apenińskim powstało mnóstwo królestw, księstw i państewek, którymi władali to Niemcy, to Włosi, to Hiszpanie, to Francuzi. Dopiero półtora wieku temu połączyły się one w jedno państwo. Dziś Włochy są republiką – o tym, kto rządzi krajem, decydują wspólnie wszyscy mieszkańcy. Jej stolicą nadal jest Rzym.

Warto poznać Włochy lepiej. Więc ruszamy! Kierunek: południe. W walizce: mapa i euro (bo we Włoszech, tak jak w wielu innych krajach Europy, używa się tej waluty).

No dobrze, tylko co my tam będziemy robić? Zająć pizzę i wciąć spaghetti, pływać gondolą i wspinać się na Krzywą Wieżę, malować z Michałem Aniołem i strzelać gole z drużyną Azzurri. We Włoszech nie sposób się nudzić.

Buon viaggio! Udanej podróży!



Włochy

stolica: **Rzym**

powierzchnia: **301 340 km²**

liczba ludności: **61 milionów**

język: **włoski**



1.  **Turyn** – tu wymyślono krem zabaione i samochód fiat (zob. s. 41).
2.  **Jezioro Garda** – największe jezioro Włoch; są na nim organizowane zawody windsurfingowe.
3.  **Dolomity** – raj dla narciarzy; najwyższy szczyt nazywa się smakowicie... Marmolada (3342 m n.p.m.).
4.  **Murano** – siedem połączonych mostami wysp niedaleko Wenecji; obowiązkowa pamiątka: szklany wazon.
5.  **Genua** – miejsce urodzin Krzysztofa Kolumba, żeglarza i podróżnika, odkrywcy Ameryki.
6.  **Mediolan** – stolica mody; na ulicach Montenapoleone i Spiga ubierzecie się od stóp do głów (zob. s. 45).
7.  **Werona** – obowiązkowy przystanek wszystkich zakochanych; to tu mieszkali Romeo i Julia (zob. s. 52).
8.  **Wenecja** – miasto na wodzie, które co roku w lutym zaprasza na karnawał (zob. s. 54, 58, 60).
9.  **Viareggio** – popularna miejscowość wypoczynkowa nad morzem, przyciąga szerokimi plażami i zabytkowymi hotelami.
10.  **Bolonia, Modena, Parma** – miasta dla łasuchów; pierwsze słynie z tortellini i mortadeli, drugie – z octu balsamicznego, trzecie – z szynki (prosciutto) (zob. s. 70).
11.  **Florencja** – miasto dla tych, którzy lubią malarstwo; w Galerii Uffizi znajdują się najszlachetniejsze obrazy świata.
12.  **San Marino** – państwo słynące z trójkątnych znaczków pocztowych (zob. s. 29).
13.  **Piza** – znana przede wszystkim z Krzywej Wieży (zob. s. 80).
14.  **Chianti** – malownicze wzgórza; to tu uprawiane są winogrona, z których robi się słynne czerwone wino chianti (zob. s. 94).

15.  **Rzym** – stolica Włoch, według legendy założona przez Romulusa prawie trzy tysiące lat temu (zob. s. 20, 24).
16.  **Watykan** – najmniejsze państwo świata, siedziba papieża (zob. s. 28).
17.  **Park Narodowy Abruzzo** – strome szczyty, bujne lasy, malownicze rzeki i dzikie zwierzęta.
18.  **Pompeje** – starożytne miasto zniszczone przez wybuch Wezuwiusza; zanim je odkryto pod grubą warstwą popiołu wulkanicznego, minęło ponad półtora tysiąca lat (zob. s. 118).
19.  **Wezuwiusz** – jeden z pięciu najgroźniejszych wulkanów na świecie; ostatnio wybuchł w 1944 roku (zob. s. 118).
20.  **Bari** – rodzinne miasto Bony Sforzy, królowej, która przywiozła do Polski włoszczyznę (zob. s. 98).
21.  **Villacidro** – miejscowość na wyspie Sardynii; krąży pogłoska, że mieszkają tu czarownice.
22.  **Neapol** – tu powstała najszlachetniejsza włoska piosenka: *'O sole mio!* (zob. s. 106).
23.  **Trapani** – nigdzie indziej wędkarze nie złowią tak ogromnego tuńczyka.
24.  **Corleone** – miejsce urodzenia filmowego mafiosa don Corleone (zob. s. 122).
25.  **Palermo** – główne miasto Sycylii; na słynnym i bardzo starym (istniał już 800 lat temu) targu Vucciria można kupić ryby, owoce i warzywa.
26.  **Etna** – najwyższy wulkan Europy; wciąż wyrzuca lawę, która zastyga, dlatego jego wysokość (ok. 3330 m n.p.m.) od czasu do czasu się zmienia.
27.  **Agrigento** – ruiny świątyń sprzed dwóch i pół tysiąca lat.

Kozak z Ostrogą

W gazetach piszą: „Włoski but uwiera Europę”, „Podróż przez włoski but”.
O co chodzi? Co to za but i dlaczego włoski?
Jak jeden but może uwierać cały kontynent? A ta podróż? Podróżować w butach, na przykład traperach, to logiczne. Ale przez but?

Zaraz wszystko się wyjaśni. Określenia „**włoski but**” dziennikarze użyli jako przenośni, nie dosłownie. Po prostu kształt Włoch skojarzył im się z butem, a dokładniej – z kozakiem: podłużna część Półwyspu Apenińskiego tworzy cholewkę, niewielki półwysep Gargano – ostrogę, długi cypel na południowym wschodzie to obcas, a ten koło wyspy Sycylii – czubek buta.

Gdyby to był prawdziwy but, raczej nie wyszlibyśmy w nim na miasto. No bo jak, skoro na samej górze ma trzy plamy (to największe jeziora Włoch: Maggiore,

Como i Garda), trochę niżej – długą rysę (to rzeka Pad, licząca 652 kilometry długości), a wzdłuż cholewy od góry do dołu ciągną się dziwne wypukłości, jakby w bucie zaraz miały się zrobić dziury (to góry Apeniny)?

Włochy są podzielone na **20 regionów**. W północnych, na przykład w Lombardii, Ligurii czy Toskanii, jest dużo fabryk, hut i kopalni marmuru. Regiony południowe, na przykład Kampania czy Kalabria, żyją z rolnictwa. Jedne są górzyste, jak Piemont graniczący z Francją; inne płaskie niczym stół, jak Lacjum, którego największym miastem jest Rzym; jeszcze inne mają malownicze zatoki i plaże, jak Apulia ze skalistym wybrzeżem.

Tylko z wyspami Sycylią i Sardinia nie wiadomo, co zrobić, bo nie tworzą żadnej części kozaka.

Do Włoch należy wiele wysp. Największa jest Sycylia, słynąca z soczystych pomarańczy, mocnej kawy i słodkiego wina Moscato. Na malowniczej Capri (dostaniemy się na nią promem z Neapolu) uwielbiają spędzać wakacje gwiazdy Hollywood. Najdalej na południu, rzut kamieniem od Afryki, znajduje się Lampedusa.



Parli italiano?

We Włoszech rozmowa między mieszkańcami różnych regionów czasem zupełnie się nie klei. No bo jak tu się dogadać, gdy dla mediolańczyka arbut to **anguria**, a dla Sycylijczyka **melone d'acqua**?

Dlaczego mieszkańcom jednego kraju trudno się porozumieć? Jak już wiemy, przed powstaniem Włoch na Półwyspie Apenińskim było mnóstwo królestw, księstw i republik. Języki, których tam używano, pochodziły od **łaciny** (języka starożytnych Rzymian), ale bardzo się różniły. W regionach położonych blisko gór Alp przypominały niemiecki, bo stamtąd jest już niedaleko do północnych sąsiadów. W regionach południowych były podobne do hiszpańskiego (bo przez jakiś czas panowali tam Hiszpanie), greckiego (bo handlowano z Grecją) lub arabskiego (bo Arabowie z pobliskiej Afryki często napadali na te tereny). Wspólna gramatyka i słownictwo zostały opracowane



dopiero na początku XVII wieku. Za podstawę posłużył język wykształconych mieszkańców Florencji, w którym tworzyli słynni pisarze: Dante, Petrarca i Boccaccio. Ale na co dzień ludzie wciąż stosowali słowa typowe dla swojej okolicy.

I tak zostało do dziś. W szkołach, w pracy, w telewizji i w gazetach Włosi posługują się oficjalnym językiem włoskim, ale w domach często wtrącają wyrażenia znane wyłącznie w rodzinnej miejscowości. Mówimy wtedy, że używają dialektu. We Włoszech jest bardzo dużo **dialektów!**

Nie tylko arbut ma we Włoszech różne nazwy, zależnie od regionu. **Mela** (jabłko) dla Sycylijczyka to **pumu**, a dla mieszkańca Sardyńii – **melasa**. Na włoskie **vaso** (wazon) neapolitańczyk powie **càntaro**, a **mangiare** (jeść) rzymianin skróci do **magnà'**.

Spis treści



Wstęp	5
Kozak z ostrogą	13
Parli italiano?	16
Prosto do Rzymu	20
Rzymski kolos	24
Najmniejsze państwo świata	28
Golasy w kościele	33
Gwiazda filmowa	36
Czekolada na kanapkę	40
Splecione G	44
Ekspresowa kawa	47
Skrzypce za miliony	50
Romans wszech czasów	52
Pływająca limuzyna	54
Gumowce na wysoką wodę	58
Maskarada	60
Malarz na talerzu	66
Hej, Casanova!	68
Ta tłusta Bolonia	70

A jednak się kręci	76
Wyprostuj się!	80
Zwierzyniec na kółkach	82
Lody, lody dla ochłody	87
Geniusz nad geniuszami	90
Wino z kogucikiem	94
Warzywa od królowej	98
Och, Małgorzato!	102
Piosenka o słońcu	106
Pasta i basta!	110
Historia na widelcu	112
Azzurri strzelają gola	114
Wybuchowa góra	118
Don Corleone	122
Oliwa sprawiedliwa	124
Biały pajacyk	126
Czas na sjęstę	130
Słowniczek	132
Zrób to sam	137



© Copyright for the text by Monika Utnik-Strugała, 2015

© Copyright for the illustrations by Anna Ładecka, 2015

© Copyright for this edition by Wydawnictwo Dwie Siostry, Warszawa 2015

ISBN 978-83-63696-65-8

wydanie I

www.wydawnictwodwiesiostry.pl

redakcja: Karolina Iwaszkiewicz

korekta: Magdalena Cicha-Kłak

projekt okładki: Monika Toruń

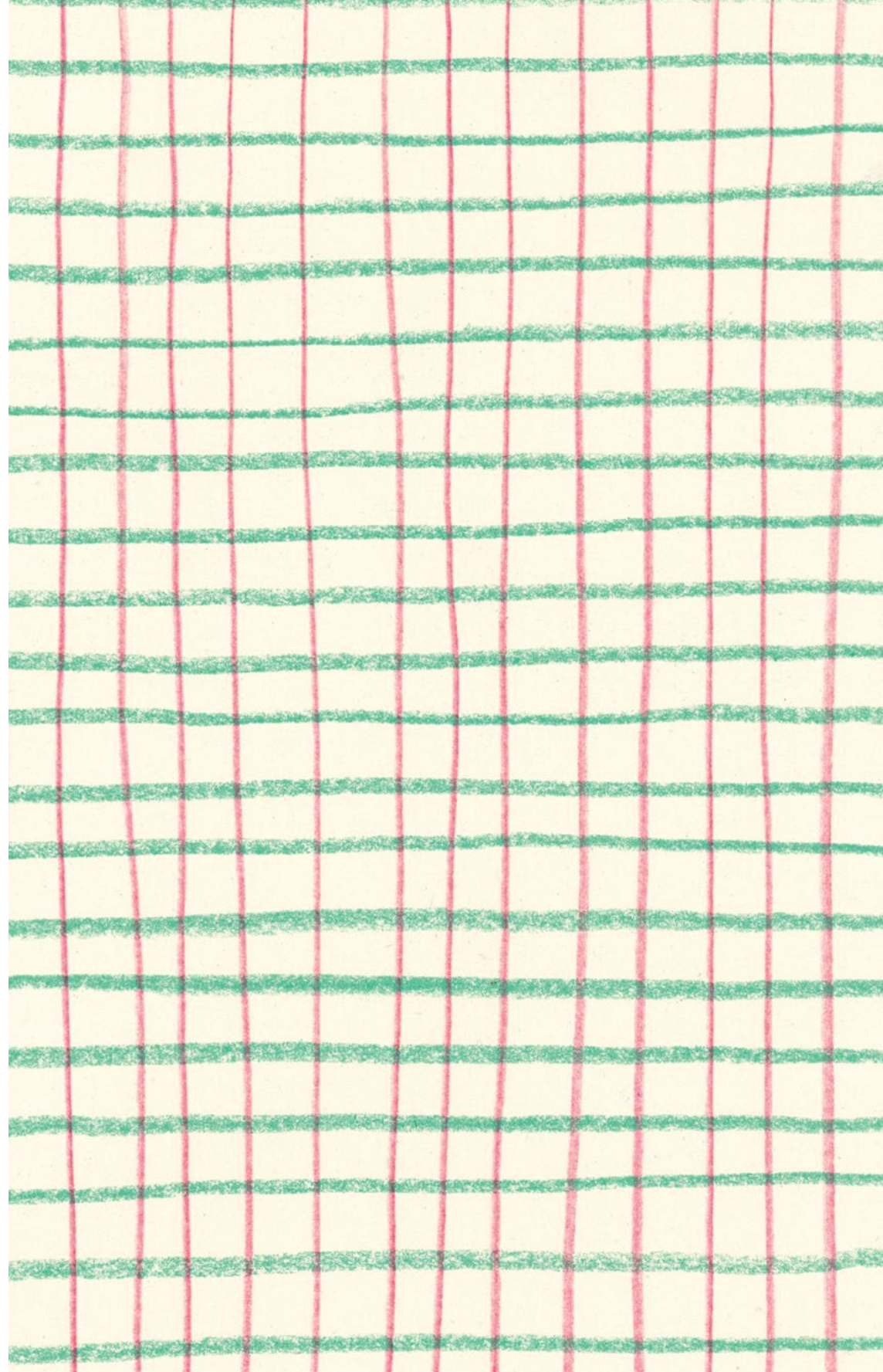
skład i przygotowanie do druku: Piotr Bałdyga, Monika Toruń

druk: OZGraf Olsztyńskie Zakłady Graficzne S.A.

Wydawnictwo Dwie Siostry Sp. z o.o.

al. 3 Maja 2 m. 183

00-391 Warszawa



Dlaczego dla całego świata to Italia, a dla nas – Włochy?
Jak to się stało, że wszystkie drogi prowadzą do Rzymu?
Czy pizza ma swoją królową?
Dlaczego wieża w Pizie jest krzywa?
Czy to prawda, że Włosi jeżdżą na osach?

Ta książka to podróż po kulturze Włoch –
tej wysokiej i tej najbardziej popularnej.
Pełna anegdot i ciekawostek opowieść o kraju,
który – choć tyle o nim wiemy –
potrafi zaskoczyć.



www.wydawnictwodwiesiostry.pl